ÚJ HÁZAK, ÚJ ÉLET A VÁROS PEREMÉN

Új élet formálódik a város peremén. Idők rostáján elhullik a múlt, eltűnnek a földbe süppedt viskók, s helyettük Budapesten új városrészek születnek. Napfényes házak, friss-gyepes terek, új utcák; még nevük sincs, csak számuk, a névadás az új lakókra vár. Az Üllői úton, a Lágymányoson, a Nagy Lajos király útján ők töltik meg élettel a vidéket. Budapest szépül, fiatalodik. Nemcsak házaival, hanem embereivel is, akik mögött lassan elmaradoznak a gondok, s helyettük jelenre-jövőre ittmarad az alkotó, örömteli élet.

Hétezer lakáskulcs

A lágymányosi lakótelep: pillanatkép a Baranyai utcáról.
(Bozsán felv.)

Szabad-szombatra mentek az építőmunkások; háromkor csapták le malteros kanalukat tegnap, s vették vállukra a nemrég kiutalt pufajkát, hogy kiskunmajsai, halasi vonathoz siessenek.

Két tömb körül van csak élet, előttük építik az új utat; odébb sáros homok és agyagbuckák viselik nehézre rakott dömperek nyomát, alig talál helyet közöttük lépteinek az ember. A lágymányosi új lakótelepen vagyunk.

Csak egy táskáját hátára-kapott fiúcska jön magabiztosan a Petőfi-híd felől. — Angyal Károlynak hívnak, s német órán voltam. Harmadikba járok...

S odakiált egy lassan lépegető férfinak: Csókolom, őr bácsi!

— Sok itt a gyerek — mondja a 78 éves Kiméndy bácsi —, s nézze, kérem, hát nem arra rohangásznak? Ez az örök játékuk: a bújócska. Nem győzöm őket kikergetni a sötét folyosókról, daruk alól, mészgödrök mellől.

Mert a 8-as tömböt őrzi, ahol még sok falat kell felhúzni, s amelynek tetejére jövőre kerülnek csak lepkeszárnyú televíziós antennák, mint amilyenek a már bevakolt, négyszáz lakásos 9-es tetején meredeznek.

— Három éve még hosszú füvek takarták erre a talajt, akárcsak most a Duna-parti részt; ám jövőre, a következő években arra folytatódik az építkezés, eltűnik onnan is a gaz — mondja az öreg, miközben komótosan szedegeti, gyűjti össze az elhagyott deszkahulladékot.

★

— Ki az? — szól az éjjeliőr, előre a leszálló sötétbe, de mindjárt hozzá is teszi: — Ja, maga az, Friedrich úr...

S ott áll Friedrich József, s huncutul kacsint, amikor rámutatok kulcsokkal teli kosarára, kérdőn. — Csak nem hagyhatom fenn a lakásokban; viszem mindegyiket haza magammal...

Mert házgondnok ő, feleségestől, s a 2-es tömb — bár vannak már csillogó festésű utcatáblák, tervrajzok neveit használják inkább — eddigi lakóinak ki nyújtotta volna át a kulcsokat?

— Hétezer kulcsom van — mondja —; de nem tévesztem össze egyiket sem, rajtuk a pontos számok...

★

Zörög a sok kulcs, szobák, konyhák, fürdőszobák nyitogatói, amikor távolodnak az aludni készülő, félig felépült ház udvarán.

Fölöttük mintha összehajolna a két toronydaru vézna karja; s az erőre kapott félholdra, erre az 1200 lágymányosi új lakásba bevilágító égitestre mutat az éjjeliőr: — Megyek, felveszem a bundát, hideg lesz a mai éjszaka...

Keresztényi Nándor

Jubilál az esztergályos

Csendben, titkon ünnepel *Malutics* Jenő, a mozdonygyár legjobb esztergályosa. Néha talán gondol rá, hogy másnak is eszébe jut az évforduló... *36 esztendeje, hogy minden reggel, gyári kürt sivításakor elindítja hűséges gépét.* — Mi minden történt körülötte; öreg barátok búcsúztak a gyártól, újak jöttek helyükbe, fiatalok.

Harminchat év... Dehogy felejti:

18 esztendőt kellett dolgoznia, míg életében először fizetett szabadságot kapott.

Negyedszázad után egy napon először búcsúzhatott a műhelybeliektől:

— Szervusztok fiúk, holnap nyaralni megyek!

Galyatetőre küldték gyógyulni. Mert hiába az akarat: az idő múlt, s gyomrát kikezdte a baj. Galyatető, aztán szanatórium, még egyszer a mátrai levegő, s meggyógyult. Hízott is valamit: *éveket kapott életéhez.*

Jubileum nincs emlékezés nélkül. A harmincas években volt, a nagy munkanélküliség idején, külföldi megrendelést kapott a gyár, Malutics pedig ajánlatot az üzemfőnökségtől: vagy vállalja, hogy nyolc órát esztergál a műhelyben, s utána átmegy a szereldébe második műszakra, vagy veheti a kalapját. Otthon asszony, gyerek, mit tehetett?

— Volt olyan hónap — emlékezik —, hogy négyszázhuszonöt órát dolgoztam.

Nyolcat a gépnél, nyolcat a kazán tetején. Mit kellett tűrni az embernek! Egyszer letöröltek a papírról kétszáz órát... mit szólhattam? Kihez mehettem volna panaszommal?

Nyugdíj? Pihenés? Nem, *ezzel most nem gondol.* Sorsa megváltozott: dolgozni akar.

Marad, gépét nem hagyja.

S nem hagyja a körülötte rajzó fiatal munkásokat, amíg jó szakembert nem farag belőlük.

L. L.

Egy kis város

A város mai peremén, ott, ahol Zugló a keresztúri rétekbe vész, modern pontházak és kis családi villák határán áll az Eörs vezér tér. A jövő Budapestjén ez lesz a világváros egyik kapuja, ha majd a Kerepesi út túlsó oldalán is megépül az új városrész. Aki a Keleti-pályaudvar felől érkezik, az már most is percekig utazik az új lakótelep mellett, melyben

máris harmincezer ember él,

egész kis város. Amikor a párás őszi alkonyatban kigyúlnak a fehér búrás lámpák, a kis tér sarkán piros neonbetűkkel lángol fel az Aranykacsa Étterem cégtáblája. Ide tértünk be egy délután, azt kutatva, kik járnak ide és hogyan szórakoznak.

Fél ötkor, nyitás után néhány perccel háromfőnyi baráti társaság toppan be, kezét dörzsölve a sörhab láttán: *Árty Ferenc, Kindernay József* és *Gecse István* a három első vendég, a Budapesti Villanyszerelő Vállalat munkásai. Itt dolgoznak az építkezéseken.

Szabó Kálmán mérnök és felesége hamarosan utánuk érkezik. Házassági évforduló, itt akarják megünnepelni. Egykettő áll a díszasztal, virággal, jégbehűtött itallal és siófoki *Oláh Kálmán*, a prímás feléjük bókolva kezdi a muzsikát: *„Egyszer egy szép asszony...“*

Ötvenhatféle étel

és negyven ital sorakozik a zöld marokenbe kötött árlapon. Nyolc órára majdnem telt ház van vacsoravendégekből.

Kilenc óra körül valami megzavarja a csendes szórakozást: négytagú, kicsit beszeszelt fiúcsoport érkezik, már az érkezéskor olyan nagy hangon kérnek jó asztalt, hogy a főúr fintorog a hátuk mögött. Aztán se szó, se beszéd, a legidősebb kivesz egy százast és a prímás homlokára akarja ragasztani. A zene elhallgat, mindenki odafigyel a *„Nekem húzd...“* kezdetű ismerős hangú kiabálásra.

A zuglóiak kedvenc zenésze megfogja a százast és visszadugja a pityókás vendég zsebébe:

— Ha majd tetszett a muzsikám, nem bánom, ha ad egy tizest. Ha nagyon jó kedve van, húszas is jöhet. De ezt a százast, amit meghallgatatlanul adott, csak

vigye haza a családjának,

hátha azoknak is szükségük van rá.

A négytagú társaság még feszeng egy kicsit, aztán megszégyenülten kiódalog.

Tizenegy felé már vannak üres asztalok. De újra megtelnek: jönnek a színházi vendégek. Legvidámabb *Karpán Mátyásnak*, a Műszaki Gumigyár főenergetikusának társasága: Kati, a menyasszonya sürgeti a pincért: Olyan éhes vagyok, mint egy kacsa, hozzon nekem valamit gyorsan. Unokahúga, Erzsi pedig leszed a pincér válláról egy pihét és mosolyogva fűzi hozzá: „Nem szeretem a rendetlen férfiakat.“

Gesztelyi Nagy Zoltán

Tanulnak és pénzt keresnek a gyár gyerekei

Hét kislány (jobbról balra): Raj Mária, Horváth Erzsi, Juhász Marika, Molnár Bori, Tóth Erzsi, Vincze Évi és Süli Erzsi. Mögöttük „a mama“: Sturcz Ferencné.
(Sándor felvétele)

A gyerekek — fiúk és lányok vegyesen —, akiknek sorsa annyi gondot okozott éveken át, és akikről az év elején aggódással szóltunk, pontosan hét órakor — ugyanúgy, mint néhány hete minden munkanapon —, ma reggel is beléptek, és „blokkoltak“ az *Egyesült Izzó* főportáján. Voltaképpen nem is gyerekek már. 14—18 éves gyerekemberek. Kinőtték az általános iskola padját, de még senki sem tekinti őket felnőtt embereknek. Éveken át kérdeztük: mi lesz velük, akiknek nem jutott hely a középiskolák és az ipari-tanuló-iskolák gyorsan — de mégsem elég gyorsan — szaporodó tantermeiben?

Nem egészen egy hónapja jelent meg a kormányrendelet, amely megengedte és anyagilag lehetővé tette, hogy rövidített, 4—6 órás munkaidővel könnyű munkára alkalmazzák őket a vállalatok. Ma több mint négyezer ilyen fiatal dolgozik, tanul és pénzt keres a gyárakban. 108 kapott munkát az Egyesült Izzóban. Közülük hét kislány hajol nagy figyelemmel a rádiócsövek kis üveg-ballonjai fölé a rádiócső-gyáregység egyik munkatermében, ahol fotoriporterünk ma reggel rájuk kattintotta Leicáját.

Becsületükre legyen mondva: nem készülődtek sokat a felvételre, éppen csak átfuttatták a fésűn szőke, barna és fekete fürtjeiket, és összébb rukkoltak egy kicsit, mert, hogy „... jaj, tessék várni, nehogy az Erzsi lemaradjon“. És a legfontosabb, amit hatfelől csicseregtek egyszerre: „... húzd lejjeb a fejed ott a középen, Marika, ne takard el a mamát!“

A „mama“: Sturcz Ferencné, a ballon-ellenőrzőcsoport vezetője, úgy vigyáz kislányaira, mint kotlós a csibékre. Jobb helyre nem is kerülhettek volna. Ő tizenhárom éves korában — 1922-őt írtak akkor — került a gyárba, és a vele egy munkán dolgozó felnőttek 20 fillérje helyett csak 14 fillér órabért kapott a nehéz gépmunkáért, amin rettentő forróságban 10—12 órát verítékezett. Látni kell csak, hogyan kergeti most haza „kislányait“ egy órakor — a hat munkaóra végeztével. Hallani kell csak, milyen büszke rájuk, hogy lám, a Molnár Bori, meg a Suli Erzsike — jóllehet senki sem követeli meg tőlük — már most eléri a felnőttek normáját: 480 ballont vizsgál meg óránként. A többi „gyerek“ is felviszi 300—400 darabig...

— ... És olyan ügyesek, olyan élesszeműek, hogy egyetlen hajszálrepedés, fikarcnyi karcolás sem kerüli el a figyelmüket — büszkélkedik tanítványaival.

És az Erzsikék, Marikák, Ferik és Pisták a többi műhelyben — akiknek első lépteit a Sturcz-mamáéhoz hasonló szülői szeretettel egyengetik az Izzó munkásai — szorgalmasan tanulnak. Könnyű munkahelyen dolgoznak, teljesítményüktől függetlenül, 500 forintot visznek haza havonként. De ami még ennél is több: szilárd talajt éreznek a lábuk alatt, jövőjük van, szakmát kapnak a kezükbe, iskolájuk és második otthonuk lett a hatalmas gyár, amely saját nevelésű, hűséges törzsgárdájának, a jó szakemberek új munkásgenerációjának tekinti „gyerekeit“.

L. L. E.

Végre egyedül...

Csepelen jártam, a Csillag lakótelepen, a gyárkémények tövében felépült élénkszínű, emeletes házaknál A telep egyik részén lakók még csak most költözködnek. Mindegyikük sok éve vár már erre a saját lakásra.

A Szabadság út jobboldalán terpeszkedő tömzsi házak ablakain már kihajolnak az új lakók.

A 36-os számú ház előtt teherautó áll meg. Szekrényt, ágyat, székeket, asztalt emelnek le róla. A földre halmozott batyúk mellett topogó fiatal pár a kocsi után néz, aztán a férfi könnyedén végigsimítja az asszonyka haját.

— Na látod! *Mégiscsak lett lakás* — és hátrapöccenti mutatóujjával ellenzős sapkáját. — Régen ígérik már a gyárban, de igazuk volt, hogy várjunk türelemmel...

Megszólítottam őket és elbeszélgettünk. *Fábián Mátyásnak* hívják, a Csepel Vas- és Fémművekben dolgozik a feleségével együtt, Marika, a fiatalasszony nógatja az urát.

— Mondd már el, miért örülünk annyira!

A férfi rám néz és azt mondja:

— *Megmentette a házasságunkat.*

Marika sebesen bólogat és biztatásomra mesélni kezd.

— Tudja, öt éve, amikor összeházasodtunk, nagyon szerettük egymást, *azt gondoltuk, ez teljesen elég ahhoz, hogy két ember boldog legyen.* Az én szüleimnek vidéken van egy kis háza. Oda nem mehettünk, mert a férjemet ide köti munkája. Az ő özvegy édesanyjához költöztünk, ahol már ott voltak a sógoromék is. Egy szoba, konyhába. Képzelheti — magyaráz gondterhelten. — Soha, egy pillanatra sem lehettünk egyedül. De most már...

Fábián Mátyás Marikára néz, összehúzza szemét, és tettetett szigorúsággal, keményen mondja:

— Mars fölfelé! Mindjárt este van, és még semmi sincs a helyén — és a szigorúságon is átsüt a boldog, meleg hangja.

Összekapaszkodnak, és elindulnak felfelé, együtt a mészpettyes lépcsőn. Utánuk kellene szólni és sok boldogságot kívánni nekik. És velük együtt mind a *2360 új lakás új tulajdonosának.*

Viczián Erzsébet

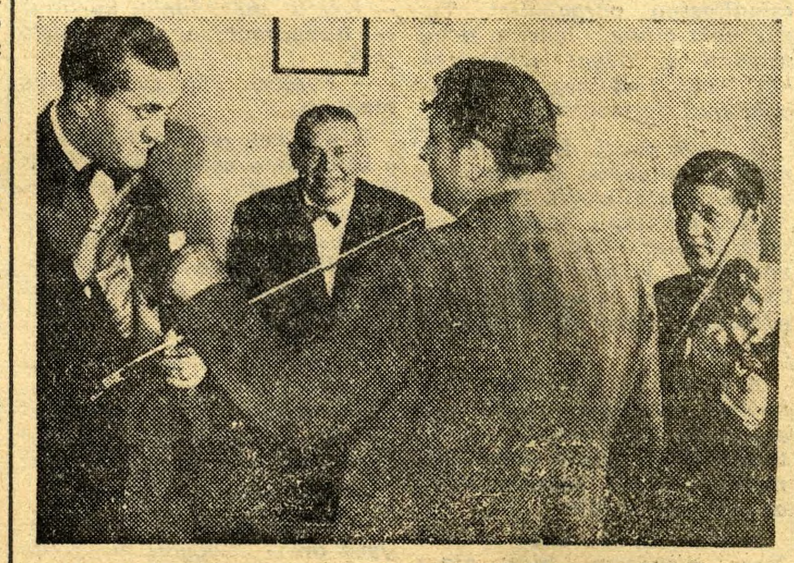

„Nem kell a százas, vigye haza a családjának“ — mondja a kapatos vendégnek Oláh Kálmán prímás.

RÉGI FÁK, ÚJ LAKÓTELEP

„Ti adtatok kedvet, tusát,
ti voltatok az ifjúság,
Üllői úti fák“
(Kosztolányi)

Egy költő siratta el itt, az ifjúságot. Nagyon fiatal volt még a költő, pályáját kezdte e dallal. Örökifjú Üllői úti fák: mindig a fiatal, az új dalt szültétek.

Arany innét járt be hivatalába, az Akadémiára. Itt ütött tanyát az első pesti irodalmi szalon. Vörösmarty, Fáy András, Széchenyi e szalon gazdájának, Bártfai Szabó Lászlónak voltak a vendégei. A hír, a posta innét indult, ez úton érkezett: a tatárdúlás után a Kecskeméti-kapun, ez úton kocogtak, vágtattak a futárok, gyors szekerek. Az élelem, az élet útja: a gabonás, zöldséges szekerek itt érkeztek, s az Üllői úti iparospolgárok éjjelente aludni se tudtak az ostordurrogástól, marhahajtók kiáltásától: egész gulyák vonultak itt Pestnek.

Az első gázlámpák itt silbakoltak.

A lámpák kialudtak. De csak az út egyik oldalán. Jelkép: kialudtak, nem világítanak már a szegénység gyöngyfüzéreként a Mária Valéria-telep viskóinak segélyt kérő jelzőlámpásai. Egy-két villanykörte pislákol csak. A szegénységet kiszántották innét.

A másik oldal: fényben már az új lakótelep. Üllői úti fák: vannak-e még? A fiatal akácok már kapaszkodnak!

Az új városrész bejáratánál fiatal akác, vékony törzséhez láncolva pedig — nehéz, súlyos lakattal — három szál deszkatetős ócska pult, mellette gesztenyesütő kályha. Özvegy Saska Mihályné süt itt gesztenyét és két dobozkából árul filléres cukorkát. Befőttes üvegben egy gyertya: ez a világossága.

Három esztendeje van itt. Mióta hozzáláttak a kőművesek várost építeni az Üllői út másik oldalán. Harminc évig a Ferenciek terén árult. A Belvárosban. „Városszépítés“ — mondották, el kell hagynia a belterületet, válasszon más helyet. Hatvanöt éves: ő, az új épülő várost választotta. Elhozta ide a három szál deszkatetőt, a sütőt, s lelakatolta a régi, belvárosi nagy lakattal az egyetlen, akkor ültetett akáchoz. „Majd hozzá nő a fa.“

— Nem sajnálta a régi standot?

— Féltem, hogy nem élek itt meg. Ott csupa finomabb kuncsaftom volt. Gesztenyét csak a jobb emberek vesznek.

— És itt milyenek az emberek?

— Itt is veszik nagyon a gesztenyét. Ugy látszik, a jobb emberek ide is kiköltöznek már. De más a baj.

— Micsoda?

— Három évvel ezelőtt még egyedül voltam itt. Most meg a tanács mindenkinek ad engedélyt. Először csak egy virágárus volt. Most már három. Kinek kell ennyi virág? Az egyik virágos most gesztenyére is kért engedélyt. Miért adnak egy virágosnak gesztenyesütési engedélyt?

Derékba törtek a régi fák. Ujak kapaszkodnak. Fiatalok még az Üllői úti fák. De már a szél a régi költő versét zúgatja izmos ágai közt:

„Másoknak is nyíljatok
Üllői úti fák.
Szívjátok az édes illatot,
a balzsamost, az altatót
az est óráin át.“

K. Gy.